

تاریخ دریافت مقاله: ۷۹/۱۲/۴

بررسی مقاله: ۸۰/۲/۱۸

پذیرش مقاله: ۸۱/۳/۲۰

مجله علوم تربیتی و روانشناسی

دانشگاه شهید چمران اهواز، ۱۳۸۱

دوره سوم، سال نهم، شماره‌های ۱ و ۲

صص: ۱-۱۶

بررسی رابطه میزان بی‌ثباتی هیجانی، رفتار جامعه‌گرا و پرخاشگری با عملکرد تحصیلی در بین دانش‌آموزان دختر و پسر سال سوم راهنمایی شهرستان اهواز*

دکتر یوسفعلی عطاری**

دکتر جمال حقیقی**

زلفعلی خانه‌کشی***

چکیده

هدف از این پژوهش تعیین رابطه بی‌ثباتی هیجانی، رفتار جامعه‌گرا و پرخاشگری با عملکرد تحصیلی در دانش‌آموزان دختر و پسر سال سوم راهنمایی شهر اهواز است. در این تحقیق، ۴۰۰ دانش‌آموز (۲۰۰ دختر و ۲۰۰ پسر) که با روش نمونه‌گیری تصادفی چندمرحله‌ای از جامعه آماری انتخاب شدند، به عنوان نمونه تحقیق مورد مطالعه قرار گرفتند. فرضیه‌های تحقیق به طور کلی عبارت از این بودند که بی‌ثباتی هیجانی و پرخاشگری با عملکرد تحصیلی رابطه منفی و رفتار جامعه‌گرا با عملکرد تحصیلی رابطه مثبت دارند. برای سنجش فرضیه‌ها از سه مقیاس بی‌ثباتی هیجانی، رفتار جامعه‌گرا و پرخاشگری و برای عملکرد تحصیلی از میانگین کل نمره‌های دانش‌آموزان استفاده به عمل آمد. تجزیه و تحلیل داده‌ها، فرضیه‌ها را به شکل مورد نظر تأیید کرد.

کلید واژگان: بی‌ثباتی هیجانی، رفتار جامعه‌گرا، پرخاشگری، عملکرد تحصیلی

** نگارندگان این مقاله وظیفه خود می‌دانند که از همکار محترم آقای دکتر بهمن نجاریان به خاطر ایده اصلی در انجام این مقاله پژوهشی و پایان بردن آن سپاسگزار می‌کنند.

** عضو هیأت علمی دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی دانشگاه شهید چمران اهواز

*** دانشجوی کارشناسی ارشد رشته روانشناسی

مقدمه

کودکان و نوجوانان معمولاً مستلزم مشارکت، همکاری، یادگیری، احساس همدلی و غمخواری با دیگران است، (رادکه- یارو^۱، ۱۹۸۳). در نتیجه رفتار نودوستانه به همراه از خود گذشتگی یا دختر و پسر خوب و خوش رفتار بودن و یا داشتن رفتار بهنجار می تواند به عنوان رفتار جامعه گرا مورد توجه قرار گیرد، (هینگ کیونگ^۲، ۱۹۹۶). در تعریف پرخاشگری شاید لازم باشد که میان رفتاری که به دیگران آسیب می رساند و رفتاری که آسیب نمی رساند تمایز قایل شد. بنا به یک تعریف، پرخاشگری عبارت است از عملی که هدفش اعمال صدمه و رنج باشد. بر طبق این تعریف، بازی فوتبال که هدفش کارآیی کامل تیم است پرخاشگری محسوب نمی شود، اما اگر هدفش وارد آوردن جراحت و درد باشد، صرف نظر از اینکه تیم موفق شود یا نه رفتار نباید پرخاشگرانه تلقی شود (ارونسون، ۱۹۷۲؛ ترجمه شکرکن، ۱۳۷۵).

پاستورلی و همکاران (۱۹۹۳) طی

تاکنون مطالعات فراوانی با هدف شناسایی پیشایندهای فرایند سازگاری و رشد اجتماعی کودکان صورت گرفته است (کاپرارا و پاستورلی^۱، ۱۹۹۳؛ کارنز و کارنز^۲، ۱۹۹۴؛ فارینگتون^۳، ۱۹۸۹؛ راتر^۴، ۱۹۸۸؛ لوبر^۵، ۱۹۸۵). اغلب ایسن مطالعات رفتار پرخاشگرانه و بی ثباتی هیجانی را به عنوان عوامل مهم خطر و رفتار جامعه گرا را به عنوان عامل حمایتی در رشد سازگاری روانشناختی فردی بیان کرده اند. با توجه به نظریه هانس. ج. آیزنک^۶ (۱۹۶۳)، بی ثباتی هیجانی به صفاتی از قبیل زود رنجی، بی قراری، پرخاشگری، تحریک پذیری، تغییرگرایی، تکانشی و فعال بودن که میان دو بعد شخصیتی برونگرایی و ناستواری قرار دارند، اطلاق می گردد (راس، ترجمه جمالفرو، ۱۳۷۳).

از سوی دیگر، می توان بی ثباتی هیجانی را به عنوان نوعی ناسازگاری جسمانی تعریف کرد که به طور غریزی به وسیله یک موقعیت محرک آمیز به وجود می آید و به نوبه خود باعث بروز پاسخ غیرانطباقی مؤثر در مقابل آن موقعیت می شود (پلاچیک، ترجمه رمضانزاده، ۱۳۷۵). رفتار جامعه گرا در

1- Caprara & Pastoreli

2- Carenez

3- Farnngton

4- Rutter

5- Loeber

6- H.J. Eysenck

7- Radke-yarrow-4

8- Hing Keung

مطالعه‌ای، بی‌ثباتی هیجانی، رفتار جامعه‌گرا و پرخاشگری را بر روی آزمودنیهای سنین ۱۱ تا ۱۵ سال از سه کشور مختلف ایتالیا، مجارستان و جمهوری چک مورد بررسی قرار دادند. نتایج نشان داد که رفتار جامعه‌گرا به طور مثبت و معنی‌داری با ارزیابیهای همسالان از مردم پسندی و نیز با عملکرد تحصیلی کودکان و ویژگیهای انطباقی همبستگی دارد. همچنین رفتار جامعه‌گرا و بی‌ثباتی هیجانی که توسط همسالان ۷ ساله ارزیابی شده بود، قوی‌ترین پیش‌بینیهای سازگاری تحصیلی و افت تحصیلی در سن ۱۲ سالگی بودند. ملاحظه تفاوت‌های فرهنگی و جنسیتی در سه کشور نشان داد که دختران و پسران ایتالیایی نسبت به بچه‌های مجارستانی و چکسلواکی بی‌ثباتی هیجانی و رفتار جامعه‌گرای بیشتری نشان می‌دهند. در مقیاس پرخاشگری نیز پسران ایتالیایی خودشان را پرخاشگرتر از پسران مجارستانی و چک ارزیابی کردند. در خصوص رفتار جامعه‌گرا، دختران بیشتر از پسران خودشان را جامعه‌گرا ارزیابی می‌کردند.

پروکوپووا^۱ (۱۹۹۲) آزمون هوشی کتل، مسایل جور کردن و پرسشنامه کشف شایستگی استودل^۲ (۱۹۸۶) را جهت بررسی ارتباط میان ناستواری هیجانی و حل مسأله روی دو گروه از دانش‌آموزان سنین ۱۶ سال به کار بردند. نتایج نشان داد که بین پیشرفت در حل مسأله و بی‌ثباتی هیجانی ارتباط منفی معنی‌دار وجود دارد.

هینگ کیونگ و همکاران (۱۹۹۶) رفتارهای ضد اجتماعی و جامعه‌گرای نوجوانان چینی هنگ‌کنگ را مورد بررسی قرار دادند. مهمترین یافته‌های این پژوهش عبارتند از: الف) پسران نسبت به دختران رفتارهای ضد اجتماعی بیشتری دارند، ب) تأثیرات منفی همسالان در دختران نسبت به پسران به طور معنی‌داری قوی‌تر است، ج) نوجوانان ضد اجتماعی بهترین دوستان خود را از میان نوجوانان ضد اجتماعی برمی‌گزینند و بیشتر تحت تأثیر اعمال منفی آنان قرار می‌گیرند، در حالی که نوجوانان جامعه‌گرا بهترین دوستان خود را از میان نوجوانان جامعه‌گرا برمی‌گزینند و بیشتر تحت تأثیر اعمال مثبت آنان قرار می‌گیرند، د) رفتار ضد اجتماعی به طور مثبت با روان‌پریشی و روان رنجور خوبی رابطه دارند، و پیشرفت تحصیلی دارای رابطه مثبت با رفتار جامعه‌گرا و رابطه

منفی با رفتار ضداجتماعی است. میچل^۱ (۱۹۷۲) طی پژوهشی دریافت که شیوه‌های تربیتی والدین از قبیل تأکید بر فرمانبرداری، رفتار شایسته و اخلاقی، بر حذر داشتن از اعمال ماجراجویانه و پرخاشگری، منجر به تمایل نوجوانان جامعه‌گرا به داشتن پیشرفت تحصیلی بهتر می‌شود.

لاتون و همکاران^۱ (۱۹۹۰)، اثرهای آموزش مساعدت سازمان دهنده را بر یادگیری کودکان پیش دبستانی در زمینه شش مفهوم جامعه‌گرایی و راهبردهای مرتبط با حل تعارضات اجتماعی مورد مطالعه قرار دادند.

۱۷ کودک پیش دبستانی به مدت ۶ هفته بر اساس نظریه یادگیری آزوبل^۳ (۱۹۷۸) آموزش دیدند. مقایسه این گروه با گروه گواه که آموزش سنتی دریافت نمودند نشان داد که گروه آزوبل در پس آزمون عملکرد بهتری داشت و بهبود قابل ملاحظه‌ای در رفتارهای جامعه‌گرای اظهار شده برای حل تعارضات و مسایل نشان داد.

استنفورد^۴ و همکاران (۱۹۹۵) رفتار پرخاشگری تکانشی^۵ را بر اساس پرسشنامه خشم، پرسشنامه گناه و خصومت باس- دورنی^۶ (BDHI) و پرسشنامه تکانشگری

روش تحقیق
الف: فرضیه‌ها

با توجه به موضوع پژوهش و زمینه نظری و بازنگری پیشینه آن، فرضیه‌های اصلی تحقیق به شرح زیر تعیین گردیدند:

۱. بین میزان بی‌ثباتی هیجانی و عملکرد تحصیلی دانش‌آموزان رابطه منفی وجود دارد.

۱-۱. بین میزان بی‌ثباتی هیجانی و عملکرد

1- Mitchel	2- Lawton et al
3- Azubel	4- Stanford
5- impulsive aggressive behaviour	
6- Buss, Durkee Hostility-Guilt Inventory	
7- Barrat Impulsiveness Questionaire	

- تحصیلی دانش‌آموزان پسر رابطه منفی وجود
چندگانه دارد.
- ۴-۱. بی‌ثباتی هیجانی، رفتار جامعه‌گرا و
پرخاشگری با عملکرد تحصیلی دانش‌آموزان
پسر سال سوم راهنمایی شهرستان اهواز
همبستگی چندگانه دارد.
۲. بین میزان رفتار جامعه‌گرا و عملکرد
تحصیلی دانش‌آموزان رابطه مثبت وجود دارد.
- ۲-۱. بین میزان رفتار جامعه‌گرا و عملکرد
تحصیلی دانش‌آموزان پسر رابطه مثبت وجود
دارد.
- ۲-۲. بین میزان رفتار جامعه‌گرا و عملکرد
تحصیلی دانش‌آموزان دختر رابطه مثبت وجود
دارد.
۳. بین میزان پرخاشگری و عملکرد تحصیلی
دانش‌آموزان رابطه منفی وجود دارد.
- ۳-۱. بین میزان پرخاشگری و عملکرد
تحصیلی دانش‌آموزان پسر رابطه منفی وجود
دارد.
- ۳-۲. بین میزان پرخاشگری و عملکرد
تحصیلی دانش‌آموزان دختر رابطه منفی وجود
دارد.
۴. بی‌ثباتی هیجانی، رفتار جامعه‌گرا و
پرخاشگری با عملکرد تحصیلی دانش‌آموزان
سال سوم راهنمایی شهرستان اهواز همبستگی
- ب. جامعه آماری و روش نمونه‌گیری
جمعیت مورد نظر در این پژوهش
دانش‌آموزان پسر و دختر سال سوم راهنمایی
نواحی چهارگانه آموزش و پرورش شهرستان
اهواز است. از این جمعیت، ۴۰۰ دانش‌آموز
که نیمی از آنها پسر و نیمی دیگر دختر بودند با
روش تصادفی چند مرحله‌ای انتخاب شدند.
در ابتدا فهرستی از کلیه مدارس راهنمایی
پسرانه و دخترانه دولتی مشغول به کار در
نواحی چهارگانه اهواز به عنوان چارچوب
نمونه برداری تهیه گردید. بر اساس این
فهرست، ۳ مدرسه پسرانه و ۳ مدرسه دخترانه
به شیوه تصادفی برگزیده شد. سپس، از هر
مدرسه آزمودنی‌های مورد نیاز به طور تصادفی

انتخاب گردید و پرسشنامه‌های تهیه شده روی آنها به اجرا درآمد. ضمناً معدل کل دانش‌آموزان در سال قبل به عنوان ملاک ارزیابی عملکرد تحصیلی با رجوع به پرونده تحصیلی آنها به دست آمد.

ج. ابزار تحقیق

به منظور جمع‌آوری داده‌های مورد نیاز در این تحقیق از سه مقیاس زیر استفاده شد.

الف. مقیاس بی‌ثباتی هیجانی (EIS)^۱. هستند.

ب. مقیاس رفتار جامعه‌گرا (PBS)^۲

یافته‌های پژوهش

ج. مقیاس پرخاشگری بدنی و کلامی (PVAS)^۳

در ابتدا به درج یافته‌های توصیفی می‌پردازیم، سپس یافته‌های استنباطی پژوهش را ارائه می‌کنیم. نتایج یافته‌های توصیفی در جدول شماره ۱ و نتایج یافته‌های استنباطی در جدولهای شماره ۲ تا ۵ ارائه شده‌اند.

مقیاسهای مذکور مجموعاً دارای ۵۵ ماده هستند که ۲۰ ماده آنها بی‌ثباتی هیجانی؛ ۱۵ ماده رفتار جامعه‌گرا و ۲۰ ماده دیگر، پرخاشگری را مورد سنجش قرار می‌دهند. نحوه پاسخدهی سؤالات به صورت اغلب (۳)

جدول شماره ۱ میانگین انحراف معیار نمره‌های دانش‌آموزان دختر، پسر و کل

امتیاز)، گاهی اوقات (۲ امتیاز) و هرگز (۱ امتیاز) می‌باشد. اعتباریابی همزمان و پیش بین این مقیاسها در چند پژوهش بر روی پسران و دختران ۱۰-۷ سال مورد بررسی قرار گرفته و نتایج مطلوب گزارش شده است (کاپرارا و پاستورلی، ۱۹۹۳). ضمناً در همین

- 1- Emotional Instability Scale
- 2- Prosocial Behaviour Scale
- 3- Physical and Verbal Aggression Scale
- 4- internal consistency
- 5- split-half

جدول ۱. میانگین و انحراف معیار متغیرهای مورد مطالعه در آزمودنیها

کل		پسر		دختر		جنس
SD	$\bar{X}$	SD	$\bar{X}$	SD	$\bar{X}$	شاخصهای آماری
						متغیرها
۴/۲۳	۲۳/۶۹	۳/۶۶	۲۴/۲۸	۳/۷۱	۲۳/۱۳	بی‌ثباتی هیجانی
۳/۰۲	۲۳/۱۶	۲/۹۸	۲۳/۰۵	۳/۰۷	۲۳/۲۸	رفتار جامعه‌گرا
۴/۳۰	۲۱/۴۳	۴/۶۷	۲۱/۹۹	۳/۸۶	۲۰/۸۹	پرخاشگری

دانش‌آموزان را در متغیرهای بی‌ثباتی هیجانی، وجود دارد.

۱-۲. بین بی‌ثباتی هیجانی و عملکرد رفتار جامعه‌گرا و پرخاشگری را نشان می‌دهد.

تحصیلی دانش‌آموزان دختر همبستگی منفی

وجود دارد.

یافته‌های مربوط به فرضیه‌ها

فرضیه ۱. بین بی‌ثباتی هیجانی و عملکرد همان‌طور که در جدول شماره ۲ مشاهده

تحصیلی دانش‌آموزان همبستگی منفی وجود می‌شود، ضریب همبستگی بین نمره‌های

مقیاس (EI) با نمره‌های آزمودنیها در عملکرد دارد.

۱-۱. بین بی‌ثباتی هیجانی و عملکرد تحصیلی دانش‌آموزان پسر همبستگی منفی

۱-۱. بین بی‌ثباتی هیجانی و عملکرد تحصیلی دانش‌آموزان پسر همبستگی منفی ضریب در سطح ($P < 0/01$) معنی‌دار است و

جدول ۲. ضریب همبستگی پیرسون بین متغیرهای پیش‌بین تا عملکرد تحصیلی

متغیر	بی‌ثباتی هیجانی	رفتار جامعه‌گرا	پرخاشگری
دختر	-۰/۱۲ $P = 0/68$	۰/۲۹ $P < 0/001$	-۰/۱۹ $P < 0/01$
پسر	-۰/۲۳ $P < 0/01$	۰/۱۳ $P = 0/69$	-۰/۱۵ $P = 0/04$
کل	-۰/۱۸ $P < 0/01$	۰/۲۲ $P < 0/01$	-۰/۱۸ $P < 0/01$

- بیانگر این است که بالا بودن بی‌ثباتی هیجانی با کاهش عملکرد تحصیلی دانش‌آموزان همراه است. ضریب همبستگی بین نمره‌های بی‌ثباتی هیجانی آزمودنیهای پسر با نمره‌های آنان در عملکرد تحصیلی $0/23-$ می‌باشد که در سطح $(P < 0/01)$ معنی‌دار است. همچنین ضریب همبستگی بین نمره‌های بی‌ثباتی هیجانی آزمودنیهای دختر با عملکرد تحصیلی آنها $0/12-$ می‌باشد که از نظر آماری معنی‌دار نیست. به نظر می‌رسد که بی‌ثباتی هیجانی زیاد دانش‌آموزان پسر با عملکرد تحصیلی کم آنان همراه بوده است. اما این موضوع در دانش‌آموزان دختر صحت ندارد.
۲. بین رفتار جامعه‌گرا و عملکرد تحصیلی دانش‌آموزان همبستگی مثبت وجود دارد.
- ۲-۱. بین رفتار جامعه‌گرا و عملکرد تحصیلی دانش‌آموزان پسر همبستگی مثبت وجود دارد.
- ۲-۲. بین رفتار جامعه‌گرا و عملکرد تحصیلی دانش‌آموزان دختر همبستگی مثبت وجود دارد.
- همان‌طور که در جدول ۲ مشاهده می‌شود، ضریب همبستگی بین نمره‌های پرخاشگری آزمودنیها و نمره‌های عملکرد تحصیلی آنان $0/18-$ می‌باشد که در سطح $(P < 0/01)$ معنی‌دار است.
- ضریب همبستگی بین نمره‌های پرخاشگری و عملکرد تحصیلی دانش‌آموزان
۳. بین پرخاشگری و عملکرد تحصیلی دانش‌آموزان همبستگی منفی وجود دارد.
- ۳-۱. بین پرخاشگری و عملکرد تحصیلی دانش‌آموزان پسر همبستگی منفی وجود دارد.
- ۳-۲. بین پرخاشگری و عملکرد تحصیلی دانش‌آموزان دختر همبستگی منفی وجود دارد.
- همان‌طور که در جدول شماره ۲ مشاهده می‌شود، ضریب همبستگی بین نمره‌های پرخاشگری آزمودنیها و نمره‌های عملکرد تحصیلی آنان $0/18-$ می‌باشد که در سطح $(P < 0/01)$ معنی‌دار است.
- ضریب همبستگی بین نمره‌های پرخاشگری و عملکرد تحصیلی دانش‌آموزان

پسر ۰/۱۵- است که در سطح ($P < 0/05$) همبستگی معنی‌دار است. همچنین ضریب همبستگی بین نمره‌های پرخاشگری آزمودنی‌های دختر با نمره‌های عملکرد تحصیلی آنان ۰/۱۹- می‌باشد که در سطح ($P = 0/01$) معنی‌دار است. بنابراین، همان‌طور که ملاحظه می‌شود، رفتار پرخاشگرانه بالای دانش‌آموزان با عملکرد تحصیلی پایین آنان همراه است.

۴- بی‌ثباتی هیجانی، رفتار جامعه‌گرا و پرخاشگری با عملکرد تحصیلی دانش‌آموزان سال سوم راهنمایی شهرستان اهواز همبستگی چندگانه دارد.

۴-۱ بی‌ثباتی هیجانی، رفتار جامعه‌گرا و پرخاشگری با عملکرد تحصیلی دانش‌آموزان

پسر سال سوم راهنمایی شهرستان اهواز همبستگی چندگانه دارد.

۴-۲ بی‌ثباتی هیجانی، رفتار جامعه‌گرا و پرخاشگری با عملکرد تحصیلی دانش‌آموزان دختر سال سوم راهنمایی شهرستان اهواز همبستگی چندگانه دارد.

نتایج آزمون این سه فرضیه به ترتیب در جدولهای ۳، ۴ و ۵ درج شده‌اند.

به منظور بررسی ضرایب همبستگی چندگانه بین متغیرهای پیش‌بین و عملکرد تحصیلی، متغیرهای بی‌ثباتی هیجانی، رفتار جامعه‌گرا و پرخاشگری به عنوان متغیرهای پیش‌بین و عملکرد تحصیلی به عنوان متغیر ملاک با روش ورود مکرر به ترتیب وارد

جدول ۳. خلاصه نتایج همبستگیهای چندگانه متغیرهای مورد مطالعه با عملکرد تحصیلی در آزمودنی‌های پسر

ضرایب بتا (β)			F	RS	MR	شاخصهای آماری متغیر
۳	۲	۱	(P)			
		$\beta = -0/23$ $t = -2/61$ $P = 0/01$	$6/82$ $P = 0/01$	$0/06$	$0/23$	بی‌ثباتی هیجانی
	$\beta = 0/11$ $t = 1/18$ $P < 0/001$	$\beta = -0/21$ $t = -2/44$ $P = 0/02$	$4/12$ $P = 0/02$	$0/07$	$0/25$	رفتار جامعه‌گرا
$\beta = 0/05$ $t = 0/38$ $P = 0/08$	$\beta = -0/11$ $t = -1/22$ $P = 0/04$	$\beta = -0/03$ $t = -1/90$ $P = 0/06$	$2/78$ $P < 0/04$	$0/07$	$0/25$	پرخاشگری

جدول ۴. خلاصه نتایج همبستگیهای چندگانه متغیرهای مورد مطالعه با عملکرد تحصیلی آزمودنیهای دختر

ضرایب بتا (β)			F (P)	RS	MR	شاخصهای آماری متغیر
۳	۲	۱				
		$\beta = -0/13$ $t = -1/50$ $P = 0/002$	2/24 $P = 0/002$ $P > 0/001$	0/02	0/13	بی ثباتی هیجانی
	$\beta = 0/29$ $t = 3/51$ $P < 0/0006$	$\beta = -0/08$ $t = -0/09$ $P = 0/39$	7/37 $P < 0/0009$	0/091	0/31	رفتار جامعه گرا
$\beta = -0/17$ $t = -1/70$ $P = 0/094$	$\beta = 0/27$ $t = 3/4$ $P = 0/0009$	$\beta = 0/04$ $t = 0/39$ $P = 0/70$	5/93 $P < 0/0008$	0/11	0/33	پرخاشگری

جدول ۵. خلاصه نتایج همبستگیهای چندگانه متغیرهای مورد مطالعه با عملکرد تحصیلی در کل آزمودنیها

ضرایب بتا (β)			F (P)	RS	MR	شاخصهای آماری متغیر
۳	۲	۱				
		$\beta = 0/18$ $t = 3/05$ $P = 0/003$	9/33 $P < 0/003$	0/03	0/18	بی ثباتی هیجانی
	$\beta = 0/20$ $t = 3/43$ $P < 0/001$	$\beta = -0/15$ $t = 2/52$ $P = 0/012$	10/72 $P < 0/001$	0/07	0/27	رفتار جامعه گرا
$\beta = -0/08$ $t = 0/99$ $P = 0/32$	$\beta = 0/20$ $t = 3/31$ $P = 0/001$	$\beta = 0/09$ $t = 1/1$ $P = 0/27$	7/48 $P < 0/001$	0/08	0/27	پرخاشگری

معادله رگرسیون چند متغیری شدند. از این یافته چنین استنباط می شود که رفتار همان گونه که در جدولهای ۳، ۴ و ۵ مشاهده می شود، فقط ضریب بتای (B) متغیر جامعه گرا در سطح $P < 0/01$ معنی دار است. تحصیلی است.

بحث و نتیجه‌گیری

هستند، تحت سطوح بالای برانگیختگی، توجه آنها محدود شده و در برابر تهدید علایم محیط تغییر می‌یابد و در نتیجه در درک کامل آنچه که لازم و مناسب است شکست می‌خورند.

همچنین این پژوهش نشان داده است که بالا بودن رفتار جامعه‌گرای دانش‌آموزان (به خصوص دختران) با عملکرد تحصیلی بالای آنان همسویی دارد. شاید دلیل این باشد که رفتارهای یاری‌کننده سبب افزایش احساس حمایت و عزت نفس در فرد شده و سطوح بالای عزت نفس موجب تسهیل و بهبود عملکرد تحصیلی می‌شود. به نظر می‌رسد ضعف عزت نفس به گونه مثبتی با کثرت وقوع رفتارهای ضداجتماعی رابطه داشته باشد. از سوی دیگر، تحقیقات نشان داده‌اند که نوع دوستی به شکل مثبتی با عزت نفس بالا و خویشتن‌قوی مرتبط است.

از یافته‌های دیگر این پژوهش این است که پسران نسبت به دختران از لحاظ میزان بی‌ثباتی هیجانی و پرخاشگری در سطح نسبتاً بالاتری هستند که به عوامل هورمونی و بیولوژیکی، یادگیری، تجربه، شناختها و تنه‌وتفای فردی آنان مربوط است. همه این عوامل به طور متقابل در یکدیگر مؤثرند و

از یافته‌های این پژوهش چنین برمی‌آید که بالا بودن نمره‌های بی‌ثباتی هیجانی و پرخاشگری دانش‌آموزان وقتی که جداگانه در نظر گرفته شوند می‌توانند با عملکرد تحصیلی پایین آنان همراه باشند. به همین دلیل شاید بتوان گفت که افت عملکرد تحصیلی در دانش‌آموزانی بیشتر است که بی‌ثباتی هیجانی و پرخاشگری بالاتری نشان می‌دهند. همان‌طور که در مقدمه مقاله بیان گردید، بی‌ثباتی هیجانی به مجموعه‌ای از رفتارهای گوناگون که می‌توانند از لحاظ سازگاری فردی-اجتماعی مسأله‌آفرین باشند، اطلاق می‌گردد. چون اجزاء یا مؤلفه‌های اصلی بی‌ثباتی هیجانی-تک‌انشوری، شستابزدگی، بسی‌قراری، تحریک‌پذیری و زودرنجی باعث بی‌نظمی، حواس‌پرتی و آشفتگی فکری می‌شوند می‌توانند موجب کاهش عملکرد تحصیلی گردند. از این رو، از وجود همبستگی منفی معنی‌دار بین بی‌ثباتی هیجانی و عملکرد تحصیلی آزمون‌نیها نباید شگفت‌زده شویم.

کودکان پرخاشگر با رفتارهای خود، جو متشنجی را برای خود و دیگران فراهم می‌آورند و از آنجا که فاقد مهارت‌های اجتماعی مناسب برای کنترل خود و وقایع پیرامونی

اغلب می‌توانند موجب تفاوت‌های قاطعی در افراد باشند. این تفاوت‌ها به نوبه خود سایر کارکردهای انسان از قبیل (اجتماعی، شغلی، تحصیلی و...) را تحت تأثیر قرار می‌دهند، به طوری که بر اساس یافته‌های تحقیق حاضر و شواهد پژوهشی، عمدتاً با کاهش این عملکردها مواجه می‌شویم.

یافته‌های پژوهش حاضر از لحاظ آموزش و پرورش دارای اهمیت است. اهمیت آن به جهت نیاز دانش‌آموزان به راهنمایی صحیح و برخوردار از وجود مشاوران کارآموده است.

لزوم وجود مشاوران مجرب در تمام مدارس و کلیه مقاطع تحصیلی، به ویژه برای سال سوم راهنمایی ضروری به نظر می‌رسد. در این رابطه به نظر می‌رسد، مربیان پرورشی باید از همان ابتدای ورود کودک به چرخه آموزشی حضور فعال داشته باشند و بالطبع در تمام دوره‌های رشد، کودک و نوجوان را همراهی نمایند و همگام با والدین با ارائه شیوه‌های صحیح آموزشی و تربیتی در تحول و تکامل شخصیت فرد، به عنوان عاملانی مؤثر ایفای نقش نمایند.

منابع

فارسی

- احمدی، احمد (۱۳۷۷). روانشناسی نوجوانان و جوانان. تهران: چاپ هفتم، نشر نخستین.
- ارونسون، الیوت (۱۹۷۲). روانشناسی اجتماعی، چاپ دهم، ترجمه حسین شکرکن (۱۳۷۵)، تهران: انتشارات رشد.
- پلاچیک، روبرت (۱۹۹۳). هیجانها، چاپ چهارم، ترجمه محمود رمضان‌زاده (۱۳۷۵)، مشهد، انتشارات آستان قدس رضوی.
- راس، آلن (۱۹۹۲). روانشناسی شخصیت (نظریه‌ها و فرآیندها)، چاپ دوم، ترجمه سیاوش جمالفر (۱۳۷۵)، تهران، انتشارات بعثت.
- زاهدی فر، شهین (۱۳۷۶). ساخت و اعتباریابی مقیاسی برای سنجش پرخاشگری و بررسی رابطه آن با افسردگی، تیپ شخصیتی الف و سردرد میگرن در دانشجویان دختر و پسر دانشگاه شهید چمران اهواز، پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه آزاد اسلامی اهواز.

انگلیسی

- Achenbach, T. M. & Edelbrock, C. A. (1983). Manual for the child behavior checkiist and reised child behavior profile. Burlington, VT: Achenbach Edelbrock Comp.
- Achenbach, T.M. & Edelbrock, C.A. (1986). Manual for the teacher's report and teacher version of the child behavior profile. Burlington, VT: Achenbach Edelbrock Comp.
- Klinterberg, B. & Magnusson, D. (1989). Hyperactive behavior in childhood and adult impulsivity: a longitudinal study of male subjects. *Personality and Individual Differences*, 10, PP. 43-50.
- Klinterberg, B., Schalling, D. & Magnusson, D. (1990). Childhood behaviour and adult personality in male and female subjects. *European Journal of Personality*, 4, PP. 57-71.
- Bagozzi, P. (1994). The evaluation of structural equation models and

- hypothesis testing, In R. Bagozzi, (Ed.), *Principles of Marketing Research* Cambridge, MA: Blackwell. PP. 386-422.
- Barron, B. (1997). *Social psychology*. New York: Allyn and Bacom Company.
- Block, J. & Gjerde, P.F. (1986). Distinguishing between antisocial behavior and undercontrol. In D. Olweus, J. Block & M. Radke-Yarrow (Eds.), *Development of antisocial and prosocial behavior, research, theories, and issues*. New York: Academic Press. PP. 177-206.
- Byrne, B. & Goffin, R. (1993). Modelling MTMM data from additive and multiplicative covariance structures: an audit of construct validity concordance. *Multivariate Behavioral Research*, 28, PP. 67-96.
- Cairns, R. B. & Cairns, B. D. (1994). *Lifelines and risks. Pathways of Youth in our Time*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Campbell, D. T. & Fiske, D. W. (1959). Convergent and discriminant validation by multitrait-multimethod matrix. *Psychological Bulletin*, 56, PP. 81-101.
- Caprara, G. V. & Pastorelli, C. (1989). Toward a reorientation of research on aggression. *European Journal of Personality*, 3, PP. 121-138.
- Caprara, G. V. & Pastorelli, C. (1993a). Early emotional instability, Prosocial behavior and aggression: some methodological aspects. *European Journal of Personality*, 7, PP. 19-36.
- Caprara, G.V., Barbaranelli, C., Incatasciato, M., Pastorelli, C. & Rabasca, A. (1997). Emotional instability, physical and verbal aggression and prosocial behavior as precursors of scholastic achievement and social adjustment. In S. Feshbach & J. Zagrodzka, (Eds.), *Biological determinanis of aggression, Biological Developmental and Social Perspectives*, New York: Plenum Press. PP. III-119.
- Eron, L. D. & Huesmann, L. R. (1984). The relation of prosocial behavior to the development of aggression and psychopathology, *Aggressive Behavior*, 10, PP. 201-211.
- Farring, H. J. (1989). Early preictors of adolescent aggression and adult violence. *Violence and Victims*, 2, PP. 79-100.

- Franken, R. (1998). Human Motivation; fourth Edition. Students compared on a verbal Aggression construct, *British Journal of Psychology*, PP: 681-702.
- Hing keung, M. (1996). The relation of prosocial and antisocial behaviour to personality and peer relationships of Hongkong Chinese Adolescents. *The Journal of Genetic psychology*, 157-250.
- Hinshaw, S. P. (1987). The distinction between attentional deficits/hyperactivity and conduct problems/aggression in child psychopathology. *Psychological Bulletin*, 101, PP. 443-463.
- Kiers, H. A. L. & Ten Berge, J. M. F. (1989). Alternating least squares algorithms for simultaneous component analysis with equal right matrices in two or more populations. *Psychometrika*, 54, PP. 467-473.
- Kiers, H. A. L. (1990). SCA: a Program for Simultaneous Component Analysis of Variables Measured in two or more Populations. Gronoingen, The Netherlands: iec Prog. GAMMA.
- Lawton, J. (1990). Effect of advance organizer instruction on preschool children prosocial behaviour, *The Journal of Genetic psychology*, No. 7, PP. 215-226.
- Loeber, R. (1993). Pattern and development of antisocial child behavior. *Annals of Child Development*, 2, PP. 77-116.
- Magnusson, D. (1988). Individual development from an interactional perspective. Hillsdale, NJ: Erlbaum Co.
- Miller, P. A. & Eisenberg, N. (1988). The relation of empathy to aggressive behavior and externalizing antisocial behavior. *Psychological Bulletin*, 103, PP. 324-344.
- Millsap, R. E. & Meredith, W. (1988). Component analysis in cross-sectional and longitudinal data. *Psychometrika*, 53, PP. 123-134.
- Mitchell, R. E. (1982). Pupil Parent and School: Hongkong Study, Hongkong Pub CO.
- Olweus, D. (1979). Stability of aggressive reaction patterns in males: a review. *Psychological Bulletin*, 86, PP. 852-875.

- Pastoreliti, C. Claudio Barbaranelti, Ivo Cermak, Sandor Rozsa, Gian V. Caparar, (1993). Measuring Emotional Instability, Prosocial Behavior and Aggression in Pre-Adolescents: A cross National Study, *Journal of Personality and Individual Differences*, Vol. 23, No. 4, PP. 691-703
- Stanford, M. (1995). Irritability and Impulsiveness: Relationship to Self Reported Impulsive Aggression; *The Quarterly Journal of Experimental Psychology*, PP. 757-760.

